

D. Tudor: Corpus monumentorum religionis equitum Danuvinorum (CMRED) II.: The Analysis and Interpretation of the Monuments, EPRO 13, str. 309, 15 příloh na křídě, 2 mapy; Leiden, E. J. Brill 1976.

Zanedlouho po vydání monumentů, týkajících se kultu tzv. dunajského jezdece (EPRO 13—1969), podává D. Tudor jejich všestranný a promyšlený výklad. Protože pro tento kult nemáme psané texty, vychází autor z nejrůznějších poznatků. Všímá si statistiky rozšíření, bere v potaz materiál, způsob opracování, typologické uspořádání, chronologii atp. Především však vychází z ikonografie božstev a z ostatních symbolů a usiluje vyvodit závěry o podstatě kultu, významu symboliky a průběhu rituálu.

Autor na základě rozšíření památek v Podunají považuje za středisko kultu Dacii. Její anikonické božstvo bylo po příchodu kolonistů, přitažených krásou mythu (str. 171nn.), zkonkretizováno v pevnou podobu. Tento proces musil být ovšem velmi komplikovaný, protože i podle T. mělo dácké náboženství v kultu Velké matky zemědělský charakter, zatímco kult DJ měl ráz vojenský. Přesto, že kultovní svatyně DJ nejsou známy, autor jednoznačně uznává pevnou organizaci kultu a mystérií na základě rozboru scén a některých artefaktů, v nichž vidí votivní dary, nikoliv jen doma chované předměty. I tato these zůstává zatím hypotetická.

Nepochybně však autor odhalil v kultu vývoj náboženských představ, a to od prostě-zobrazení Velké matky s jedním Jezdcem, přes zdvojení Jezdců až ke složité symbolice s kultovní scénou, což je ovšem výsledek postupujícího synkretismu. Rovněž tak použití různorodého materiálu, zvláště olova, ho přivedlo asi ke správnému závěru, že kult DJ měl magický a okultní ráz. Zdá se však, že tato problematika zůstává otevřena, protože gemy s kouzelným a gnostickým obsahem nejsou stále zcela jasné. O některých gemách je možno i pochybovat, zda spadají pod tento kult nebo zda nejsou výsledkem dalšího synkretismu, jako č. 189 s maloasijskými jmény Diadés a (pravděpodobně) Kianos.

Z uspořádání scén autor vyvozuje existenci nám neznámého mythu (podobně jako Kacarov při interpretaci thráckého jezdece). Bohyně zaujímá centrální místo, a to, že zasahuje do všech tří pásem, na něž bývá vyobrazení rozděleno, jí dává moc zasáhnout do nebeského, pozemského i podsvětního prostoru. Takovou úlohu mohla však hrát až ve fázi synkretismu. Jezdci se objevují různě. V nejstarším typu A je jen jeden, v typu B jsou dva (odtud je mnozí autoři spojovali s Dioskury, od nichž DJ převzali za synkretismu některé prvky). Mají vždy válečný ráz a byli doprovázeni svými pomocníky, např. hadem nebo rybou. Významnou úlohu měl nepochybně ležící padlý muž beze zbraní, přemožený jezdec, o jehož smyslu lze však jen říci *ignoramus*. Oblek božstev odpovídá getsko-dáckému.

Obrovský materiál je snesen a promyšleně sestaven při rozboru mystické symboliky, která je mnohem pestřejší než u jiných orientálních kultů. Na základě řady indicií Tudor dochází k závěru, že tajný rituál, jehož stopy nachází ve skupině A, se proměnil v mystéria. Tak např. obřad obětování berana (známý ve starším údobí) se mění podle autora v krio-, resp. taurobolium. Z Mithrových mystérií známé *occultatio* nachází autor přesvědčivě na řadě vyobrazení. Naproti tomu rozdělení obřadu zasvěcování i zasvěcenců (na tři stupně Kybéliých mystérií: aries, moides, leo) už tak přesvědčivě nevznívá. V některých scénách dolního pásu vpravo autor vidí muže, který sahá po posvátném pokrmu na oltáři a vidí v jídle rybu (tu ovšem není možno vždy rozoznat, což se odráží i v popisech autorova katalogu). Tuto rybu — ta se též nachází na oltáři před Velkou bohyní — měl prý zasvěčenec ulovit a při obřadu, který je naznačen v onom sahajícím na oltář muži, z ní okusit. Postavení muže autorovi upomíná na rybáře, a tak nakonec vyvozuje, že původní místa kultu byla u tůň (str. 235—6). Jak vidno, je argumentace na první pohled subjektivní, ovšem při bedlivém prohlášení reliéfů musíme dát autorovi v mnohém za pravdu, jako např. tomu, že scéna s rybářem se vždy objevuje spolu s výjevem beraní hlavy na trojnoži. Jde tedy o jistý obřad, který odjinud neznáme a jehož interpretaci autor podává.

Tudorova práce je beze sporu nejlepší a neúplnější svého druhu. Jistě i ona najde časem svého korektora, avšak na dlouho zůstane spolehlivým souborem materiálů i výkladů. Dodejme, že prvních 22 stran přináší Supplementum, takže celkový počet předmětů týkajících se DJ je 232 kusy.